

Eduskunta
Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

YLEISSIVISTÄVÄ KOULUTUS JA VARHAISKASVATUS (LUKU 29.10) PERUSTAIIDOT

Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt 7.10.2019 Opetushallituksen asiantuntijalausuntoa hallituksen talousarvioesityksestä koskien perustaitojen oppimisen edistämistä perusopetuksen aikana vuonna 2021.

Hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2021 mainitut tavoitteet

Opetuksen ja varhaiskasvatuksen laatu ja tasa-arvo vahvistuvat, oppimistulokset parantuvat, eriarvoisuus vähentyy ja varhaiskasvatuksen osallistumisaste nousee.

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen ja vapaan sivistystyön tavoitteena on taata sivistykselliset perusoikeudet jokaiselle sekä edistää hyvinvointia, oppimista ja kasvua. Lähtökohtana on tutkittuun tietoon ja vahvaan pedagogiikkaan perustuva kokonaisvaltainen näkemys oppijan kehityksestä, oppimisesta ja kasvusta.

Varhaiskasvatusta ja esi- ja perusopetusta kehitetään lasten ja nuorten oppimista ja hyvinvointia edistävänä yhteisönä turvaamalla ammattitaitoinen ja laadukas opetus, ohjaus- ja tukitoimet sekä turvallinen oppimisympäristö. Esi- ja perusopetuksen osalta turvataan oppilas- ja opiskelijahuolto.

Tiivistelmä

Opetuksen ja varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon edistämiseksi on pitkäjänteisen kehittämisen mahdollistaminen tärkeää niin varhaiskasvatuksessa kuin perusopetuksessakin. Johtaminen ja osaamisen kehittäminen, rahoitus ja opetussuunnitelman toimeenpanon tuki, oppimisen tuki, yksikölliset oppimispolut ja joustavampi perusopetus luovat oppilaille mahdollisuuden kasvaa potentiaaliinsa. Hyvinvoinnilla on oppimisessa suuri merkitys: Hyvinvoiva lapsi oppii ja oppiva lapsi voi yleensä hyvin. Oppimisen ja hyvinvoinnin edistämisessä yhteistyö niin vanhempien kuin ympäröivän yhteiskunnankin kanssa on tärkeää. Myös koko oppivan yhteisön hyvinvointi on olennaista – koronapandemian aikana. Peruskoulufoorumin seurantaryhmässä, Paras Koulu -hankkeessa ja Opettajankoulutusfoorumissa on työstetty edellä esitettyjä, pitkäjänteistä kehittämistä vaativia asioita, jotka ilmenevät hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2021 muun muassa seuraavissa asiakokonaisuuksissa:

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen laadun ja tasa-arvon edistämiseksi Opetushallitus toteuttaa tulossopimuksensa mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa yhteistyössä laadun ja tasa-arvon Oikeus oppia -ohjelmia.

Pidetään jatkuvan oppimisen näkökulmaa esillä jo varhaiskasvatuksesta lähtien oppimisen tasa-arvon toteutumiseksi. Oppimisvalmiuksien kehittymisen tukemista varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa edistetään valmistamalla tukimateriaalia, kouluksilla sekä verkostomaisella työskentelyllä (Loisto-verkosto).

Taataan opettajien jatkuva kouluttautuminen, sillä se on varmin keino pitää perusopetus laadukkaana ja tutkimusperustaisena.

Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen perusteiden toimeenpanon tueksi tarvitaan edelleen kielitietoista toimintakulttuuria tukevaa ja kehittävää koulutusta ja tukevia toimia, jotta kielitietoinen toimintakulttuuri juurtuisi toimintaan nykyistä paremmin.

Hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2021 on varattu 1 000 000 euroa Luki-liikkeen toiminnan jatkamiselle. Tuosta määrärahasta olisi tarpeen varata osa mahdollisten hankkeiden koordinointiin ja henkilötöyöhön Opetushallituksessa. Lukutaidon monipuolistamisen tueksi tarvitaan varhaiskasvatuksessa ja kouluissa toimivat kirjastopalvelut.

Jatketaan parhaillaan meneillään olevaa oppilaiden yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoisuuteen tähtäävää oppilasarvioinnin kehittämistä ja sen tulosten seuraamista.

Jotta varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa voitaisiin edistää koulujen digitaalisten oppimisympäristöjen, taitojen ja valmiuksien sekä pedagogisten käytänteiden kehittämistä, on tärkeää, että opetuksenjärjestäjille suunnataan valtionavustusta edellä mainittujen asioiden kehittämiseen.

Talousarvion painopisteet ja muut toimet perusopetuksen aikana opittavien perustaitojen, erityisesti luku-, lasku-, ja kirjoitustaidon turvaamiseksi kaikille

Hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2021 on varattu 75 228 000 euroa perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmasta aiheutuvien menojen ja avustusten maksamiseen ja 50 000 000 euroa varhaiskasvatuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmasta aiheutuvien menojen ja avustusten maksamiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen laadun ja tasa-arvon Oikeus oppia -kehittämishjelmat vuosille 2020–2022. Opetushallitus toteuttaa tulossopimuksensa mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa yhteistyössä laadun ja tasa-arvon ohjelmia. Tulossopimuksen mukaisista tavoitteista on muotoiltu eri yksiköiden yhteistyössä toteutettavia vaikutustekoja. Opetushallitus on käynnistänyt vuoden 2020 aikana Oikeus oppia -ohjelman mukaiset toimet (vaikutusteko 1.1.1 Käynnistämme laadun ja tasa-arvon kehittämishjelmien mukaiset toimet vuosille 2020–2022).

Opetushallitus osallistuu niin ikään aktiivisesti kansallisten Oikeus oppia -ohjelman työryhmien toimintaan, joita ovat:

- Oikeus oppia -kansallinen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen foorumi
- Koulutuksellisen tasa-arvon ja positiivisen erityiskohtelun edistämistoimia varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa valmisteleva työryhmä
- Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmisteleva työryhmä.

Perusopetuksen yhdeksäsluokkalaisten kielellinen osaaminen

Kansallisen koulutuksen arvioitokeskuksen (Karvi) julkaisussa (13:2020) on selvitetty yhdeksäsluokkalaisten kielellistä osaamista perusopetuksen päättövaiheessa. Arvioinnissa havaittiin, että

- yhdeksäsluokkalaisten suomen kielen ja kirjallisuuden osaaminen oli eri AVI-alueilla tasaista, joskin Itä-Suomessa osaaminen oli hieman kansallista keskiarvoa heikompa
- eri toimintaympäristöissä (kaupunkimaiset, taajaan asutut, maaseutumaiset kunnat) sijaitsevien koulujen oppilaat menestyivät arvioinnissa yhtäläisesti
- oppiaineen osaaminen on kaikilla sisältöalueilla selvästi sukupuolittunutta arviointi toisensa jälkeen: kaikilla AVI-alueilla tytöt olivat taitavampia tekstien tulkitsijoita kuin pojat.
- sukupuolten välinen ero kirjoitustaidoissa oli suuri eli yhden kouluarvosanan verran.
- eniten arvioinnin tulosta selittivät huoltajien koulutus, oppilaan lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyvä erityisvaikeus ja jatkokoulutusaikheet, erityisluokalla opiskelu ja kotikieli.

Opetuksen kansallisen tason toimijoille on Karvin julkaisussa kehittämissuosituksina esitetty oppilaiden kielellisten valmiuksien ja osaamisen edistämisen turvaamiseksi seuraavia tavoitteita:

- Taataan opettajien jatkuva kouluttautuminen, sillä se on varmin keino pitää perusopetus laadukkaana ja tutkimusperustaisena.
- Uudistetaan kirjoittamisen pedagogiikkaa näkemyksellisesti ja rohkeasti toimintaympäristöjen ja viestinnän muotojen uudistuessa. Sekä kirjoittamisen oppimisen tutkimus että opetus vaativat kansallista ohjelmaa: tutkimukseen perustuvaa kirjoittamisen opetuksen kehittämistä Lukuliikkeen tapaan.
- Pidetään jatkuvan oppimisen näkökulmaa esillä jo varhaiskasvatuksesta lähtien oppimisen tasarvon toteutumiseksi.
- Jatketaan parhaillaan meneillään olevaa oppilasarvioinnin kehittämistä ja sen tulosten seuraamista. Perusopetuksen päättöarviointi on suomen kielessä ja kirjallisuudessa eriarvoistavaa tarkasteltiinpa sitä koulujen, sukupuolen tai perusopetuksen päättävien jatkokoulutusaikoiden perusteella. Päättöarvosanalla on erityinen merkitys nuorelle, sillä se toimii portinvartijana jatko-opintoihin, ja lisäksi sillä on vaikutusta nuoren itsetuntoon, muun muassa käsitykseen itsestä oppijana: lukijana, tekstien tuottajana ja viestijänä.
- Kiinnitetään suomen kielen ja kirjallisuuden oppimäärän tavoitteiden määrään ja laatuun erityistä huomiota uusien opetussuunnitelman perusteita laadittaessa.

Lukuliike

Lasten ja nuorten lukutaitoa on viime vuosina edistetty Opetushallituksen yhteydessä toimivan Lukuliikkeen avulla. Sen toimintaa tulee edelleen vahvistaa ja ylläpitää. Vuonna 2020 Lukuliike edistää myös aikuisten lukutaitoa osana jatkuvaa oppimista. Syksyn 2020 aikana toiminut perusopetuksen Lukuliike koulussa -pilottikoulujen verkoston toimintaa olisi luontevaa jatkaa myös ensi vuoden puolella, jos rahoitusta jatketaan myös vuonna 2021. Pilottikoulujen toimintaa tukemaan on kehitetty Niilo Mäki -instituutin paikallista lukutaitotyötä tukeva työkalu, jonka kehittämistä koko valtakuntaa palvelevaksi olisi tarpeen edelleen jatkaa ja saada levitettäväksi koko maahan. Nykyisellä rahoituksella ei ole ollut mahdollisuutta toteuttaa Lukuliike koulussa -pilottia ruotsinkielisissä kouluissa.

Hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2021 on varattu 1 000 000 euroa Lukuliikkeen toiminnan jatkamiselle. Tuosta määrärahasta olisi tarpeen varata osa mahdollisten hankkeiden koordinoimiseen ja henkilötöyöhön Opetushallituksessa. Vuonna 2021 Lukuliike laatii lukutaitostrategian, mutta sen toimeenpanoon, seurantaan ja jaettuihin (esim. Lukeva kunta -verkostojen) valtionavustusten koordinoimiseen tarvitaan Opetushallituksessa henkilötöyötä.

Uudet lukutaidot -kehittämishjelma

Osana Oikeus oppia -ohjelmaa Opetushallitus toteuttaa Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (Kavi) kanssa Uudet lukutaidot -kehittämishjelmaan kuuluvan osaohjelman, jossa laaditaan tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen (TVT) kuvauksia varhaiskasvatukseen sekä esi- ja perusopetukseen. Ohjelman tavoitteena on tukea opetussuunnitelman toteuttamista laatimalla tukimateriaalia TVT-osaamisen, medialukutaidon ja ohjelmointiosaamisen opetukseen ja toimintaan varhaiskasvatuksessa. Osana Uudet lukutaidot -kehittämishjelman toimeenpanoa ja jalkauttamista on tärkeää tutoropettajatoiminnan rahoituksen jatkaminen sekä keväällä 2020 poikkeusolojen aikana saavutetun hyvän teknologian opetuskäytön kehityssuunnan vahvistamisen jatkaminen.

Koulukirjastojen kehittäminen

Lukutaidon monipuolistamisen tueksi tarvitaan varhaiskasvatuksessa ja kouluissa toimivat kirjastopalvelut. Koulussa on enää harvoin omia koulukirjastoja, jolloin yhteistyö yleisten kirjastojen kanssa on varmistettava nykyistä paremmin. Esimerkiksi PIRLS 2016 -tutkimuksen mukaan 30 %:ssa tutkimukseen osallistuneista alakouluista ei ollut lainkaan omaa kirjastoa. Vaikka kouluista järjestetään kirjastovierailuja, on tärkeää, että luettavaa on saatavilla myös ilman erillisen retken järjestämistä, joka etenkin yläkoulun lukujärjestysten takia on usein mahdotonta toteuttaa äidinkielen ja kirjallisuuden tunneilla. Yleisten kirjastojen kanssa tulisi luoda nykyistä vahvempia malleja, joilla varmistaa kirjojen saatavuuden kouluissa joustavasti esimerkiksi niin, että kouluissa on kirjaston etäpiste ja lainausmahdollisuus.

Suomen Kulttuurirahaston tuella toteutetun Lukuklaani-hankkeen tutkimuksen mukaan noin kolmasosalla opettajista on käytössään luokkakirjasto, ja koulun kirjastojen puutteet nousevat vastauksissa esiin (vastaajia noin 800). Opettajat pitävät kaikkein tärkeimpänä opetuksessaan luettavien teosten ja tehtäväaineistojen helppoa saatavuutta. Toiseksi tärkeintä on tieto sopivista kirjoista. Tämä korostaa kirjastopalveluiden toimivuuden merkitystä kirjallisuuskasvatuksessa. Neljäs-luokkalaisten kansainvälisessä lasten lukutaitotutkimuksessa (PIRLS 2016) havaittiin myönteinen yhteys koulukirjastojen ja osaamisen välillä, mutta hyviä tuloksia saatiin myös kouluissa, joilla oli toimivat yhteydet yleisiin kirjastoihin.

Suomi/ruotsi toisena kielenä, oman äidinkielen opiskelu ja kielitietoisuus

Hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2021 on varattu enintään 19 975 000 euroa valtionavustusten maksamiseen täydentävän vieraskielisten oppilaiden äidinkielen ja suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen sekä heidän muun opetuksensa tukemiseen sekä 110 000 euroa valtionavustusten maksamiseen saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden äidinkielen opetuksen järjestämiseen.

Kielitietoisuuden toimintakulttuurin edistämiseksi tarvitaan suomi tai ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän opettamisen tukea sekä nykyistä parempia mahdollisuuksia opiskella omaa äidinkieltä (esimerkiksi lisäämällä etäopiskelumahdollisuuksia). Saamen ja romanikielen opetusta etäopetuksena muutenkin kuin täydentävänä opetuksena on myös syytä tukea. Opetushallitus pitää hyvänä, että nämä asiat on huomioitu hallituksen talousarvioesityksessä.

Varhaiskasvatukseen sekä esi- ja perusopetuksen perusteiden toimeenpanon tueksi tarvitaan edelleen kielitietoista toimintakulttuuria tukevaa ja kehittävää koulutusta / tukevia toimia, jotta kielitietoinen toimintakulttuuri juurtuisi toimintaan nykyistä paremmin. Tiedonalojen kielen ja monilukutaidon huomioon ottaminen oppimiskokonaisuuksissa ja eri oppiaineiden opetuksessa tukee monilukutaidon kehittymistä, osaamista eri oppiaineissa. Kielitietoisuuden koulun käytänteiden tukemiseen on olemassa työväline: Kielitietoisuuden ja kielikasvatuksen tiekartta – ECML (European

Centre for Modern Languages) -hankkeen itsearviointityökalu. Jotta kyseinen työkalu otettaisiin käyttöön laajasti, tarvittaisiin koulutusta ja tukimateriaalia.

Laskutaidot

Laskutaito sekä luku- ja kirjoitustaito luovat yhdessä perustaa ongelmien ratkaisutaidolle, jota tarvitaan arjessa ja työelämässä. Matematiikan osaaminen on tärkeä osa jatkuvan oppimisen perustaa.

Karvin perusopetuksen arviointitulosten mukaan (esim. Tiivistelmä 5:2019) tytöt eivät motivoitu matematiikan eivätkä pojat äidinkielen ja kirjallisuuden opiskelusta. Opiskeluasenteilla ja osaamisella on vahva yhteys toisiinsa ja siten myös tulevaisuuden mahdollisuuksiin ja valintoihin. Yhteiskunnan eri osa-alueille ja aloille tarvitaan sekä miehiä että naisia. Kehittämissuosituksena tyttöjen ja poikien taitojen ja asenteiden eriytymiseen on kiinnitettävä huomiota koulupolun alusta alkaen. Opettajien ja opettajankouluttajien tulee pohtia ja tutkia keinoja, joilla tyttöjä voidaan ohjata kiinnostumaan matematiikasta ja poikia äidinkielestä.

Matematiikan osaamista on vahvistettu muun muassa opetusmenetelmillä, opettajien osaamisen vahvistamisella, tiedekasvatuksella ja -kilpailuilla valtionavustusten avulla. Matematiikan osaamista on tarpeen vahvistaa edelleen edellä mainituilla ja uusillakin keinoilla.

Opettajien täydennyskoulutus

Opettajien jatkuvan täydennyskoulutuksen malleja on tarpeen kehittää edelleen. Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksen valtionavustusta saaneissa hankkeissa on ollut useita perustaitoihin keskittyviä hankkeita. Eritysisissä lisähauissa on jaettu rahoitusta sekä matematiikan että luku- ja kirjoitustaidon 15 opintopisteen hankkeisiin vuosina 2017, 2018 ja 2019. Hankkeet jatkuvat vielä vuoden 2021 loppuun, mutta niissä kehitetyille koulutuskokonaisuuksille olisi syytä turvata jatkomahdollisuus, sillä koulutukset ovat saaneet hyvää palautetta osallistujilta.

Oppimisvalmiuksien kehittymisen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2021 on varattu 50 000 000 euroa varhaiskasvatuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmasta aiheutuvien menojen ja avustusten maksamiseen. Kyseisen ohjelman keskeisiä tavoitteita ovat:

- tasa-arvoisten edellytysten luominen lapsen oppimispolulle
- oppimisen tuen edistäminen
- oppimiselle joustavan alun luominen
- varhaiskasvatuksen laadun parantaminen.

Opetushallitus jakaa varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman perusteiden toimeenpanon tukea ja kehittämistä. Oppimisvalmiuksien kehittymisen tukemista varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa edistetään valmistamalla tukimateriaalia, koulutuksilla sekä verkostomaisella työskentelyllä (Loisto-verkosto) muun muassa seuraaviin teemoihin: pienten lasten oppiminen ja opettaminen, monipuolisten työtapojen hyödyntäminen sekä erityisesti kielellisten ja matemaattisten valmiuksien havainnointi ja arviointi.

Oikeus oppia -ohjelman mukaisesti Opetushallitus koordinoi 5-vuotiaille suunnattua maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilua. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI) on seurannut kokeilua arvioinnilla (6: 2019). Arviointitulosten mukaan lasten varhaiskasvatukseen osallistumisen aste on noussut kokeilukunnissa. Myös palvelunohjauksen menetelmät ovat kehittyneet kokeilukuntien

yhteistyössä. Varhaiskasvatukseen osallistumien määrän nostaminen on yksi keskeisiä koulutukselliseen tasa-arvoon tähtääviä toimenpiteitä työvoimapolitiittisen tehtävän lisäksi.

Suomi toisena kielenä/ruotsi toisena kielenä opetuksen kansallinen kehittäminen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa sisältää tukimateriaalin valmistelua sekä kansallisen maahanmuuttajalasten kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen keskittyvän Reimari- ja Poiju-verkostojen toiminnan tukeminen.

Opetushallitus on mallintanut yhteistyössä ministeriön kanssa kansallisen, kaikille yleisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tietosisällön. Tavoitteena on varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan vahvistaminen sekä mahdollistaa kaikille varhaiskasvatuksen järjestäjille mallinnuksen hyödyntämisen omassa toiminnassaan.

Perhetaustan merkityksen tasaamispyrkimykset ja tyttöjen ja poikien oppimiserojen vähentämistavoitteet ja keinot vuonna 2021

Opetus- ja kulttuuriministeriön on asettanut Oikeus oppia -ohjelmaan kuuluvana koulutuksellisen tasa-arvon ja positiivisen erityiskohtelun edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmistelevalle työryhmälle, jonka tehtäviin kuuluvat seuraavat asiat:

- valmistella lainsäädäntöehdotus positiivisen erityiskohtelun ja tasa-arvon edistämistoimien vakiinnuttamiseksi vaikuttavaksi osaksi perusopetuksen valtionosuusrahoitusjärjestelmää
- laatia ehdotus positiivisen erityiskohtelun mallin vakiinnuttamiseksi varhaiskasvatuksen alalla
- valmistella toimenpiteitä, joilla voidaan puuttua tunnistettuun eriarvoistumiskehitykseen koulujen sisällä ja koulujen välillä sekä kaupunkien sisällä ja alueiden välillä
- laatia toimenpide-ehdotuksia keinoista vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa alueellisesti, huomioiden demografiakehitys, asuntopolitiikka, aluekehitys ja lähiöiden kehitystyö
- sekä seurata ja analysoida COVID-19 -pandemian aiheuttamia seurauksia varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen alalla erityisesti tasa-arvon ja eriarvoistumiskehityksen näkökulmista sekä valmistella näihin liittyviä toimenpide-ehdotuksia.

Ehdotukset eriarvoistumiskehitystä sekä koulutuksellista tasa-arvoa koskeviksi politiikkatoimenpiteiksi tehdään toukokuun 2021 loppuun mennessä, ja lainsäädäntöehdotukset kesäkuun 2022 alkuun mennessä. Valmistelutyössä hyödynnetään tutkimustietoa laajasti.

Koronapandemian arvioidut vaikutukset vuonna 2020 perustaitojen oppimiseen ja toimet oppimisvajeiden poistamiseksi

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI) on selvityksessään (17.6.2020) arvioinut, että perusopetuksen osalta on mahdollista, että osalla oppilaista osaamisen taso (oppiminen) laskee normaalioloissa saavutettuun osaamisen tasoon verrattuna kevään 2020 poikkeusolojen seurauksena. Kaikilla oppilailla itsenäisen työskentelyn taidot eivät ole vielä kehittyneet, ja silloin koulussa käynti on tuonut selkeän päivärytmin ja kontrollin työskentelyyn. Näin ollen on odotettavaa, että osaamisen erot kasvavat poikkeusolojen myötä, ja tämä voi näkyä erityisesti alemmilla vuosiluokilla, erityisryhmissä, syrjäytymisvaarassa olevilla ja ehkä suuremmassa määrin pojilla kuin tytöillä.

Oppimisvajeen poistamiseksi keväällä 2020 opetus- ja kulttuuriministeriö on jakanut opetuksen järjestäjille esi- ja perusopetukseen 70 000 000 euroa poikkeusoloista johtuvien vaikutusten tasoitamiseen, oppimiseen, oppilaanohjaukseen ja tukeen liittyvien ongelmien ehkäisemiseen ja oppimisen edellytysten parantamiseen perusopetuksessa ja perusopetuksen lisäopetuksessa. Valtionavustuksen tavoitteena on parantaa lasten ja nuorten edellytyksiä jatkaa oppimista perusopetuksen

opetussuunnitelman perusteiden mukaisessa lähiopetuksessa lukuvuonna 2020–2021.

Opetuksen järjestäjien työn tukemiseksi Opetushallitus on verkkosivuillaan julkaissut tukimateriaalia lukuvuoden 2020–2021 koulutyön suunnittelua ja opetuksen toteuttamista varten:

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-jarjestaminen-182020-alkaen>.

Tukimateriaalissa kerrotaan varautumisesta syyslukukautta 2020 koskeviin opetusjärjestelyihin, opetuksen toteuttamiseen, oppimisen ja koulunkäynnin tukeen, oppilashuoltoon, kouluruokailuun, koulukuljetuksiin sekä koulun muuhun toimintaan, johon koronavirusepidemia voi vaikuttaa. Lähtökohtana on, että opetus järjestetään syksyllä lähiopetuksena. Poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin voidaan siirtyä vain laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä.

Ohjaus ja tuki

Kevään poikkeusolojen aikaisen opiskelun aikana osa oppilaista on mahdollisesti jäänyt jälkeen oppimistavoitteista ja tarvitsee oppimisen tukea. Kaikkia tarvittavia tukitoimia ei välttämättä ole kevään poikkeusoloissa voitu myöskään toteuttaa. Oppilaalla on oikeus saada tukiopetusta ja osa-aikaista erityisopetusta, tehostettua tukea, erityistä tukea ja henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaista opetusta ja tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Lukuvuoden alkaessa tehdään tilanearvio yhteistyössä opettajien ja erityisopettajien kanssa sekä täsmennetään tukitoimien suunnitelmia niin, että tarvittavaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea sekä erityisopetusta voidaan jatkaa tai ne voidaan tarvittaessa aloittaa heti uuden lukuvuoden käynnistyessä.

Oppilaiden ohjausta järjestetään koulun ohjaussuunnitelman mukaisesti. Perusopetuksen päättövaiheessa olevien osalta tulee huolehtia, että lukuvuoden aikana jatko-opintoihin ohjaukseen ja hakeutumiseen on tarjolla riittävästi ohjausta. Opintojen etenemisen turvaamiseksi tarvittaessa voidaan käyttää myös vuosiluokkiin sitomattomaa opetusta (VSOP).

Myös mahdollisten poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen aikana oppilaalla on oikeus saada opetusta ja tukea sellaisilla toteuttamistavoilla kuin se olosuhteisiin nähden on mahdollista toteuttaa. Mikäli opetusta järjestetään etäyhteyksiä hyödyntäen, tulee oppimisen tuen tarvetta arvioida kaikkien oppilaiden osalta tarpeen mukaan. Poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin siirtyminen voi lisätä oppimisen tuen tarvetta ja sen arviointia.

Poikkeukselliset opetusjärjestelyt eivät muuta opetuksen esteettömyyden ja saavutettavuuden vaatimusta. Opetuksen on aina oltava esteetöntä ja saavutettavaa myös vammaisille oppilaille. Perusopetuslain mukaan vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on lisäksi oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä 39 §:n nojalla järjestettävät palvelut.

Oppilashuolto

Oppilashuollossa noudatetaan sekä opetussuunnitelmaa että koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Oppilashuollon järjestämisestä ei voi poiketa poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana. Oppilashuollossa valmistaudutaan syyslukukauden työskentelyyn niin lähiopetuksessa kuin etäopetuksessa. On tärkeää, että opetuksen ja oppilashuollon palvelujen henkilöstö havainnoivat kaikkien oppilaiden, sekä lähi- että etäopetuksessa olevien, hyvinvointia entistä tarkemmin. Varhaisen

tunnistamisen ja tuen tarjoamisen näkökulmasta on tärkeää, että yhteyttä oppilaisiin ja koteihin pidetään aktiivisesti. Oppilaiden vuorovaikutussuhteista huolehtiminen korostuu syyslukukauden käynnistyessä.

Oppilashuollon palvelut (psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuolto) järjestetään siten, että oppilaat voivat hakeutua palveluihin helposti, ja opettajilla on mahdollisuus konsultoida palvelujen asiantuntijoita matalalla kynnyksellä. Jos oppilaan tilanteesta herää huoli, tulee hänet ohjata oppilashuollon palveluihin. Tarvittaessa oppilaalle järjestetään koulun ulkopuolista tukea. Erityisesti tilanteissa, joissa opetusta ja oppilashuoltoa järjestetään totutusta poikkeavalla tavalla, oppilailla ja heidän huoltajillaan on oltava ajantasainen tieto käytettävissä olevista oppilashuollon palveluista ja niiden toimintatavoista.

Etäopetuksen vaikutus oppimistuloksiin ja digitaaliset oppimisympäristöt

Hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2021 on suunnattu enintään 3 800 000 euroa valtionavustuksina varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen digitaalisten oppimisympäristöjen, taitojen, valmiuksien ja pedagogisten käytäntöjen kehittämiseen, alueellisen ja yksilöllisen yhdenvertaisuuden tukemiseen, digitalisaation yhteentoimivuuden edistämiseen sekä koulujen, oppilaitosten ja kunnallisen varhaiskasvatuksen kansainväliseen toimintaan.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) selvityksen (17.6.2020) mukaan perusopetuksessa keskeisimmät haasteet liittyvät etäopiskelussa tarvittaviin tietoteknisiin välineisiin, erityiseen tukeen sekä itseohjautuvuuteen oppimisessa. Lähiopetuksen puuttumisella arvioidaan olleen suurimmat vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen erityisesti tukea tarvitsevien ja kielivähemmistöihin kuuluvien oppilaiden keskuudessa.

Opetushallitus osallistui keväällä 2020 Kaikille kone -kampanjaan, jonka avulla saatiin yrityksiltä ja organisaatioilta lahjoituksina 1700 tietokonetta jaettavaksi oppilaille, jotta heidän opiskelunsa voidaan turvata myös mahdollisen etäopiskelun aikana. Hanke toteutettiin yhteistyössä Kotimaanavun ja alan yritysten kanssa.

Empatiapakkaus.fi-sivusto on tehty laajassa yhteistyössä eri toimijoiden kesken, ja alkuvaiheessa ylläpidosta on vastannut Microsoft. Sivustolla opetetaan empatiataitoja digitaalisilla alustoilla oppilaille sekä tietoa opettajille ja huoltajille. Opetushallitus sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ovat mukana sivuston jatkokehittämisessä. Opetushallitus vastaisi yhdessä THL:n kanssa sisältöjen kehittämisestä ja Opetushallitus toimisi sivuston ylläpitäjänä. Sisällön tuotantoon ja yhteiskehittelyyn on tarkoitus kutsua mukaan eri viranomais tahoja, järjestöjä, yrityksiä, opettajia, vanhempia, lapsia ja nuoria. Tehtävä olisi Opetushallitukselle uusi. Kokonaisuudesta sekä tehtävästä ja sen toteuttamisesta keskustellaan opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

Jotta varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa voitaisiin edistää koulujen digitaalisten oppimisympäristöjen, taitojen ja valmiuksien sekä pedagogisten käytänteiden kehittämistä, on tärkeää, että opetuksenjärjestäjille suunnataan valtionavustusta edellä mainittujen asioiden kehittämiseen. Opetuksen järjestäjän opettajille tarjoama tuki olennaista, jotta opettajilla on riittävät valmiudet tarvittaessa etäopetuksen järjestämiseksi (esim. ohjelmisto- ja laitetuki) sekä pedagogista tukea opetuksen toteuttamiseksi.

